

К. А. Гамбарян,
студентка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФІНАНСОВИЙ ЛІЗИНГ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

К. А. Gambarian,
student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

FINANCIAL LEASING IN UKRAINE: THE CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Стаття присвячена аналізу стану та тенденцій розвитку операцій фінансового лізингу в Україні, а також виявленню проблем та визначенню основних напрямів та перспектив розвитку ринку послуг фінансового лізингу, розроблені рекомендації щодо їх практичної реалізації.

The article analyzes the status and trends of financial leasing operations in Ukraine, as well as identify problems and determine the main directions and prospects of development of the financial leasing services, developed recommendations for their implementation.

Ключові слова: фінансовий лізинг, договір фінансового лізингу, лізингодавець, лізингоодержувач, лізинговий платіж.

Key words: financial leasing, financial leasing agreement, the lessor, the lessee, lease payment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Лізинг є альтернативою придбання майна за рахунок власних коштів користувача, яких у сучасних умовах катастрофічно не вистачає, або кредитів, що за умовами отримання не влаштовують підприємців. Даний вид господарських зв'язків, що давно відомий у світі, ще не набув у нас належного поширення. Проте саме з ним пов'язують певні надії на розв'язання проблеми нестачі коштів для переозброєння новою технікою промисловості, сільського господарства

і транспорту, на забезпечення інтенсифікації і структурної перебудови економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий вклад у вивченні та дослідженні лізингових відносин внесли такі зарубіжні і вітчизняні вчені-економісти, як: В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, Т.І. Галецька, О.Ф. Грищенко, Т.В.Куліш, Г.І.Купалова, Г.В. Мисака, Н.П. Погорелова та ін. Незважаючи на суттєві досягнення в цьому напрямку, існує низка невирішених питань, які залишаються у фокусі наукових досліджень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою є аналіз сучасного стану та перспектив розвитку фінансового лізингу в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фінансова криза чи не найбільше зачепила сферу українського фінансового лізингу — критично зросла кількість неповернутих і неоплачуваних предметів лізингу, збільшилася заборгованість за всіма видами платежів, зменшилася кількість платоспроможних лізингоотримувачів тощо. Це, у свою чергу, зупинило розвиток малого та середнього бізнесу, уповільнило процеси оновлення основних засобів виробництва, знос яких у деяких галузях сягає 70% [4].

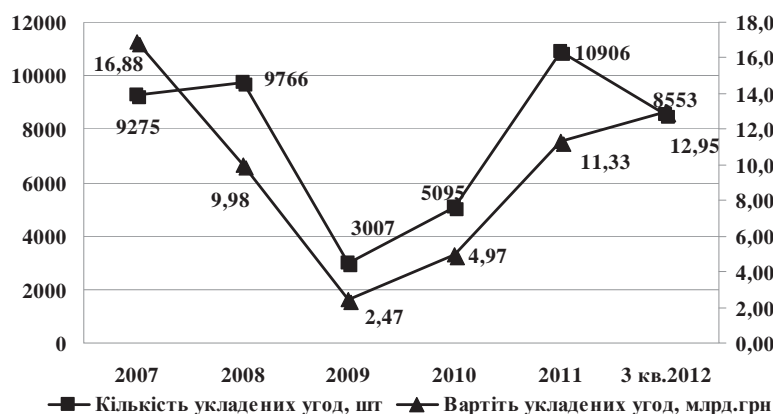

Рис. 1. Кількість і вартість укладених договорів фінансового лізингу за 2007 — 3 кв. 2012 рр.

За даними Нацкомфінпослуг та Асоціації "Українське Об'єднання Лізингодавців", вартість лізингових операцій збільшилась із відновленням діяльності на ринку у 2012 році порівняно з аналогічним періодом минулого року, що пов'язано зі збільшенням попиту на зазначені послуги та із зростанням обізнаності щодо лізингу серед широкої громадськості, швидким розвитком фінансових ринків України, а також полегшенням доступу до кредитних ресурсів за останні роки [9].

Так, вартість укладених угод у 2011 році становила 11,33 млрд грн., що є більшим від аналогічного показника 2010 року на 6,93 млрд грн., або в 2,4 рази. На відміну від критичного зменшення обсягів нових угод у 2009 р., яке становило 75% і було одним із найгірших показників у Європі, у 2011 році обсяг нових договорів лізингу збільшився більше ніж удвічі. Так, у 2010 році фінансовими компаніями та юридичними особами було укладено 5095 договорів фінансового лізингу на загальну суму 4,97 млрд грн. Кількість укладених угод у 2011 році досягла свого максимального значення (10906 шт.) (рис. 1).

Оптимізм викликає і інша статистика: середня вартість діючої угоди станом на кінець 3 кварталу 2012 р. збільшилася на 0,2 млн грн. (10%) і становить приблизно 2,03 млн грн. Іншою позитивною тенденцією стало збільшення кількості довгострокових договорів від 5 до 10 та більше 10 років [10].

Вартість об'єктів лізингу, що є предметом договорів, укладених протягом трьох кварталів 2012 року, становить 12,95 млрд грн. Вартість чинних договорів фінансового лізингу станом на 30.09.2012 становить 44,1 млрд грн. У кількісному вираженні обсяг діючих договорів на кінець 3 кварталу 2012 року становить 21675 угод, що на 2852 угоди більше, ніж на кінець аналогічного періоду 2011 року [10]. Багато компаній розпочали роботу п'ять-шість років тому, в 2006—2007 рр., тоді лізингодержувачі, як правило, уклали договори фінансування строком на п'ять років, заради термін їх дії добігає кінця, і кредитні портфелі повністю оновлюються, що є гарною тенденцією [7].

У цілому галузь одужує після фінансової кризи — впродовж минулого року стрімко зростали обсяги нового бізнесу, загальний портфель існуючих угод також продемонстрував стаке зростання. Разом із тим частка лізингу (рівень

Таблиця 1. Вартісний розподіл договорів фінансового лізингу за галузями на 2008 — 3 кв. 2012 рр., %

Галузі господарства	2008	2009	2010	2011	3 кв. 2012
Транспорт	51,3	59,17	59,36	57,4	59,88
Сільське господарство	9,5	11,59	12,99	14,23	18,85
Будівництво	15,2	10,88	8,26	6,71	4,88
Сфера послуг	8,2	6,02	4,97	6,16	4,61
Харчова промисловість	2	1,77	1,36	1,05	0,89
Добувна промисловість	1,3	2	1,13	0,9	2,07
Машинобудування	0,1	0,3	0,49	2,1	0,57
Металургія	0,6	0,5	1,1	0,34	0,29
Легка промисловість	0,5	0,5	0,27	0,26	0,2
Хімічна промисловість	2	1,7	0,29	0,26	0,17
Інше	10,1	6,77	9,79	10,58	7,59

проникнення) в інвестиціях у основні засоби в Україні є низькою. Навіть у докризовому 2007 р. цей показник не перевищував 9%.

Серед діючих договорів фінансового лізингу на кінець третього кварталу 2012 року, як і раніше, переважають угоди в галузі транспорту (59,88%), сільського господарства (18,85%), будівництва (4,88%) та сфері послуг (4,61%), причому питома вага договорів у галузі сільського господарства зросла майже на 4,62 п.п. у порівнянні з 2011 роком (табл. 1) [9].

Як свідчать дані рис. 2, вартісний розподіл договорів фінансового лізингу протягом досліджуваного періоду зберігає свою структуру та не зазнав суттєвих змін. Найбільшим попитом серед предметів лізингу користується транспорт (61,2%), а також сільськогосподарська техніка (14,84%) та комп'ютерна техніка (4,40%).

За словами гендиректора "VAV Лізинг" Людмили Золотарьової, ще у 2009 році рівень лізингу в економіці України (співвідношення вартості основних засобів, придбаних за допомогою лізингу, до загального обсягу інвестицій в основний капітал) не перевищував 1,5%. Тобто, можна сказати, що він, порівняно з кредитом, не був таким популярним. Але у 2011—2012 роках за кредитні кошти купувалось та оновлювалось не більше 17% від усіх основних засобів, а за допомогою лізингу — майже 3%, що свідчить про зростання популярності лізингових послуг [10].

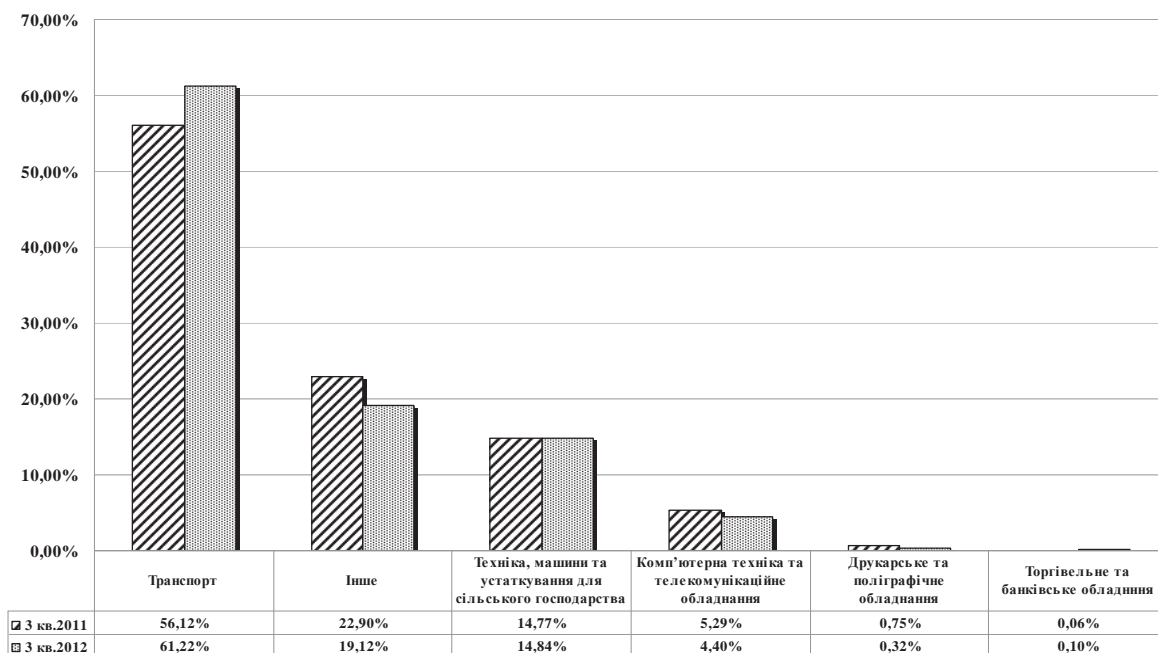

Рис. 2. Вартісний розподіл договорів фінансового лізингу за видом обладнання на 3 кв. 2011—2012 рр.

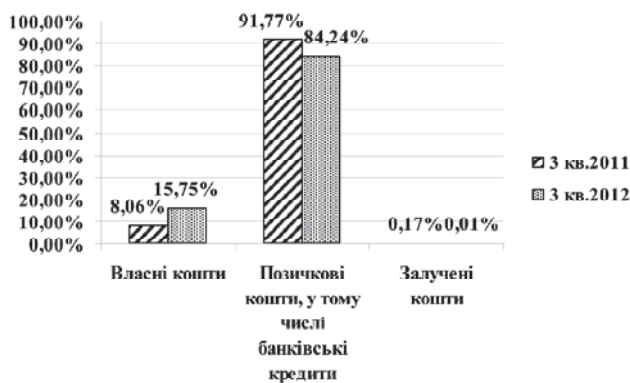

Рис. 3. Структура джерел фінансування лізингових операцій у 3 кв. 2011–2012 рр.

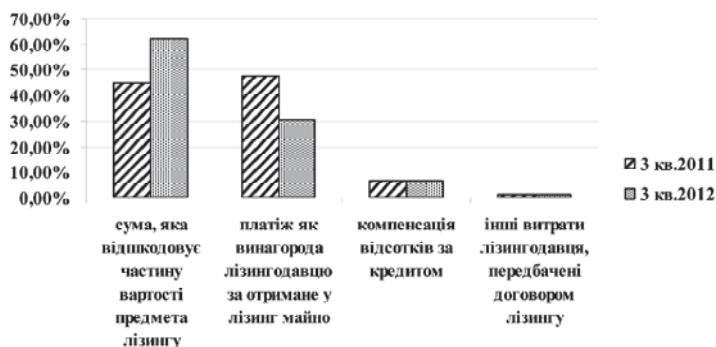

Рис. 4. Вартісний розподіл лізингових платежів у 3 кв. 2011–2012 рр.

Основними джерелами фінансування лізингових операцій в поточному періоді були позичкові кошти, у тому числі банківські кредити (84,24%), при цьому їх питома вага значно зменшилася у порівнянні з минулим роком, а питома вага власних коштів лізингових компаній у порівнянні з минулим роком збільшилася майже в 2 рази і становить 15,75% (рис. 3).

У 3 кварталі 2012 року в порівнянні з аналогічним періодом 2011 року змінив свою структуру вартісний розподіл лізингових платежів. Якщо у 2011 році найбільшу частину (47,67%) займав платіж, як винагорода лізингодавцю за отримане майно, то у 2012 році найбільшу частину займає сума, яка відшкодовує частину предмета лізингу (61,67%) (рис. 4), що свідчить про здешевлення лізингових послуг у 2012 році.

Дані табл. 2 свідчать про зростання обсягів наданих послуг юридичними особами, які не є фінансовими установами, з фінансового лізингу.

Станом на 30.06.2012 до Переліку юридичних осіб, які мають право надавати фінансові послуги та перебувають на обліку в Нацкомфінпослуг, внесено інформацію про 228 юридичних осіб — лізингодавців та до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 86 фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу [10]. Близько 99,9% усіх послуг фінансового лізингу надається юридичними особами — суб'єктами господарювання, які не є фінансовими установами (табл. 2).

Найбільший розмір лізингового портфеля має ВТБ Лізинг Україна (дочірня компанія), що є лідером на ринку лізингових послуг в Україні і займає міцні конкурентні позиції в основних сегментах ринку [10]. У структурі консолідованого портфеля ВТБ Лізинг, за підсумками першого півріччя 2012 року, ключовими сегментами є:

- залізничний транспорт — питома вага 66,4%;
- авіаційна техніка — питома вага 17,9%;
- обладнання для нафтовидобутку переробки, машинобудівне й енергетичне обладнання — 7,4%;
- автомобільна та дорожньо-будівельна техніка — 4,2%.

У п'ятірку кращих увійшли також Райффайзен Лізинг Аваль, ОТР Лізинг, УніКредит Лізинг і ING Лізинг Україна. У той же час інші компанії демонстрували переважно зростання, порівняно з аналогічним періодом першого півріччя 2011 року в сукупності на 10,7%.

Сьогодні ринок лізингових послуг багатий на різноманітні пропозиції, пропонуються: повний комплекс сервісного обслуговування для корпоративних клієнтів, прості та зручні умови для фізичних осіб, низькі аванси (від 20%) та тривалий строк лізингу (до 7 років), ексклюзивні вигідні умови в рамках спільних програм дилерів та лізингових компаній [13].

На думку фахівців, лізинг стає все більш актуальним через низку переваг над кредитуванням. Альтернатива дає можливість клієнту не турбуватися про оформлення реєстрації, страхування та інші формальності — все це зазвичай забезпечується лізинговою компанією.

На даному етапі ринок лізингових послуг переживає ренесанс, про це свідчить активне зростання ринку. Причин нинішнього зростання ринку декілька. Перша — поступове відновлення економіки, точніше, її окремих галузей. За останній рік активізувалися, наприклад, сільгоспвиробники. Почали оживати і будівельні компанії, особливо ті, у яких була висока ступінь залученості в процесі підготовки до Євро2012, а також фармацевтичний сектор. Активно користуються лізингом представники сфери послуг та перевізники. Найбільший попит у клієнтів — на транспорт (автомобільний і залізничний), сільськогосподарську техніку, виробниче обладнання.

Незважаючи на те, що Україна має досить високий потенціал для розвитку ринку лізингу, існують деякі проблеми, що стримують цей розвиток, а саме: обмежений доступ до фінансування; недосконале податкове законодавство; недостатність знань; відсутність вторинного ринку для довгострокових активів; нерозвинуті кредитні бюро; неформованість на загальнодержавному рівні політики щодо перспектив розвитку лізингового кредиту та інші. На жаль, чинна методика регулювання лізингових операцій є недосконалою. Це стосується не тільки регулювання на державному рівні — положеннями нормативно-правових актів, а також регулювання на макrorівні, тобто керівництвом самою лізинговою компанією.

До недоліків і проблем сучасного законодавства у сфері лізингу можна віднести наступні [5; 6; 11]:

- відсутність механізму часткового або повного державного гарантування повернення лізингових платежів, оскільки в провідних країнах світу створено такий фонд гарантій, який ефективно функціонує;

- у лізингодавця відповідно до Закону України "Про фінансовий лізинг" є право вимагати списання грошових коштів у безспірному порядку на підставі виконавчого напису нотаріуса. Але не має механізму такого списання, оскільки такий спосіб не зазначений в переліку нотаріальних дій;
- при здійсненні міжнародних лізингових операцій важливою проблемою є їх валютні умови, що обумовлено тривалістю лізингових контрактів, особливостями валютного законодавства, необхідністю страхування валютних ризиків і можливими ускладненнями, які можуть виникнути в майбутньому за відсутності необхідної валюти.

Також актуальною проблемою є низка ризиків при здійсненні лізингових операцій, що пов'язуються із втратою

платоспроможності лізингоотримувачами, кредитний і інфляційний ризику. Проблемними моментами були і залишаються тонкі моменти оподаткування операцій фінансового лізингу. Ця сфера підпадає під оподаткування двома бюджетоутворюючими податками: податок на прибуток і ПДВ.

Одночасно, законодавство не заохочує імпортерне ввезення активів, які є предметом лізингу, на митну територію України, оскільки необхідно буде сплатити податок на додану вартість у повному обсязі при перетині предметом лізингу митного кордону України. Базою для визначення податків та зборів є відомості про митну вартість таких товарів.

В Україні основним методом визначення митної вартості товарів є метод за ціною угоди (ціна угоди включає не тільки вартість предмету лізингу, а й інші платежі лізингодавцю).

Держава повинна зайнятися врегулюванням положень Закону України "Про фінансовий лізинг", а саме:

- врегулюванням механізму переходу права власності на предмет лізингу після закінчення строку дії договору лізингу;

- запровадженням дієвих механізмів захисту лізингодавця у випадку неплатежів;

- прискореному поверненню предмету лізингу;

- визначенню можливості повторного надання майна в фінансовий лізинг, адже, згідно із нормами діючого законодавства, об'єкт, що був повернутий лізингодавцю лізингодержувачем, не підлягає повторному наданню у фінансовий лізинг. Це суттєво уповільнює розвиток ринку лізингових послуг.

Запровадження таких змін у законодавство дозволить:

- мінімізувати ризики учасників договорів лізингу;

- здешевити лізингові операції для їх кінцевих користувачів — лізингодержувачів;

- збільшити іноземні інвестиції для фінансування лізингових договорів;

- сприятиме інтеграції лізингу в європейський та світовий ринки;

- сприятиме розвитку стабільного, заснованого на конкурентних засадах ринку лізингу, що дозволить суттєво збільшити інвестиції.

До пріоритетних напрямків використання лізингу в Україні можна віднести:

- високотехнологічні наукомісткі галузі: літако- і машинобудування, порошкова металургія, кераміка, електрозварювальне виробництво;

- енергозберігаючі технології, нафтогазовий комплекс, агропромисловий комплекс;

- видобувні та металургійні галузі, кольорові метали, уран, вугілля, сталь і прокат;

- виробництво товарів народного споживання;

- незавершене виробництво;

- дрібний бізнес та ін.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи, можна стверджувати, що в цілому ринок лізингу в Україні, не дивлячись на велику кількість недоліків, має надзвичайно великі перспективи у найближчому майбутньому, адже саме зараз, у період виходу з кризи, зростає попит на послуги лізингу. Він стає вигідним для обох сторін, і за умов дотримання законів ринку лізингодавцем останній має гарну нагоду змінити статус "аутсайдера", ставши лідером ринку. Ринок лізингу — один із наймолодших сегментів вітчизняного фінансового ринку, разом із тим сьогодні з упевненістю можна сказати, що він є одним із таких, що розвиваються найбільш динамічно, і поступово наздоганяє банківський та страховий ринки. Галузь пройшла суворе випробування світовою кризою, чимало втративши, але й багато чого навчившись.

Таблиця 2. Обсяги послуг фінансового лізингу, наданих юридичними особами та фінансовими компаніями за I півріччя 2010—2012 рр.

Період	Вартість договорів фінансового лізингу, (млн грн.)		Кількість договорів фінансового лізингу (од.)	
	юридичним и особами	фінансовими компаніями	юридичним и особами	фінансовими компаніями
I півріччя 2010 р.	1432,8	3,5	1829	5
I півріччя 2011 р.	4042,0	6,6	4511	7
I півріччя 2012 р.	9519,0	0,8	6223	2

Література:

1. Базилевич В.Д. Ринок лізингу в Україні / В.Д. Базилевич. — К.: Товариство "Знання", КОО. — 2005. — 374 с.

2. Внукова Н.М. Оцінка можливостей розвитку фінансового лізингу в Україні / Н.М. Внукова, О.С. Бадзим, В.А. Череватенко // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 9. — С. 49—57.

3. Галецька Т.І. Лізинг: історичний аспект виникнення і становлення / Т. І. Галецька // Світ фінансів. — 2010. — № 8. — С. 128—141.

4. Грищенко О. Фінансовий лізинг: історія, сучасність та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / О. Грищенко. — Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2192>

5. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР), № 436-IV від 16.01.2003 [зі змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — Режим доступу: <http://zakon2.ada.gov.ua/laws/show/436-15>

6. Закон України "Про фінансовий лізинг" // Відомості Верховної Ради (ВВР), від 11 грудня 2003 р. № 1381-IV [зі змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%-D1%80>

7. Купалова Г.І. Лізинг в Україні: статистико-економічний аналіз, прогноз, шляхи подальшого розвитку: монографія / Г.І. Купалова, Ю.С. Гринчук. — К.: Знання, 2007. — 237 с.

8. Мисака Г.В. Бухгалтерські та податкові аспекти фінансового лізингу // Теоретичні та прикладні питання економіки. Збірник наукових праць. — 2007. — Випуск 12. — С. 369—380.

9. Основні показники діяльності фінансових компаній та лізингодавців за 2008—2012 роки [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: [сайт]. — Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/fk_2008-3kv2012.pdf

10. Підсумки діяльності лізингодавців за 2010—2011 рр. [Електронний ресурс] // Асоціація "Українське об'єднання лізингодавців": [сайт]. — Режим доступу: http://www.leasing.org.ua/files/content/2010-2011_ukr.pdf

11. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI / Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2012. — № 13—14, № 15—16, № 17. — Ст.112.

12. Погорелова Н.П. Проблеми розвитку лізингу в Україні / Н.П. Погорелова // Держава та Регіони. Серія: Економіка та підприємництво. — 2007. — № 3. — С. 189—191.

13. Шафранський А. Ретроспективний аналіз запровадження лізингових операцій в Україні [Електронний ресурс] / А. Шафранський. — Режим доступу: <http://economist.lacruax.com/retrospektivnij-analizaprovadzheniya-lizingovix-operacij-v-ukra-d1-97ni>

Стаття надійшла до редакції 19.03.2013 р.